

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Beelden-Dienst Ende Vasten Met Haere Ceremonien Soo
Sy Ghebrvyckt Worden Vande H. Roomsche Kercke
Bevestight Met De H. Schriftvre Ende De HH. Ovt-Vaders
vande eerste 400. jaeren**

Hazart, Cornelius

T'Antwerpen, 1664

Het Vierde Tractaet. De voornaemste op-worpinghen van Partije worden
beantwoordt.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-71387](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-71387)

H E T

VIERDE TRACTAET

De voornaemste op-worpinghen van Partije worden beantwoordt.

HET I. CAPITTEL.

Op-worpinghen uyt Schrifture.

Eerste op-worpinghe.

Matthai Capite 15. v. II.

Het gene ten monde ingaet, en ontreyngt den mensch niet, maer het gene ten monde uytgaet, dat ontreyngt den mensch.

Antwoorde.

Ick antwoorde met de woorden van Christus selve v. 20. daer hy beduydelijck seyt/wat hy hier door verstaet/te weten: Het eten met ongewaschen handen en ontreyngt den mensche niet. Wat doet dit teghen ons valzen? Christus berispt de Joden/om dat sy haer inbeelden dat sy besmet wierden / soo wanneer sy aten met onghewasschene handen: Ergo hy berispt de Chzistenen / om dat sy haer onthouden van sekere spijsen. Hoe volght dat? De Joden lieten haer voorstaen / dat haere Zie-len besmet wierden / als sy aten met besmette handen: Christus seyd dat ontwaerachtigh is / ende wy houden dat mede booz ontwaerachtigh: wat is hier teghen ons? waer seyd hier Christus dat

dat de spijzen / als sy verboden zijn / de zielen niet
en besmetten?

Tweede op-worpinghe.

I. Corinth. Capite 10.

V. 25. Eet al dat in't Vleesch-huys verkocht wort, niets
ondervraghende om der conscientie wille.

V. 26. Want de aerde is des Heeren, ende de volheydt
der selve.

V. 27. Ende indien u jemandt vande ongheloovighe
noodt, ende ghy daer gaen wilt, eet al wat u lieden voor-
ghestelt wordt, niets ondervraghende om der conscientie
wille.

Antwoorde.

Wie sal ons hier beter kunnen antwoorden/
als Paulus selve? Hoozt wat hy seydte terstonde
naer dese hoven-ghemelde woorden: Maer soo je-
mandt tot u. l. seght: Dat is afgoden-offer; en eet het niet
om des ghenen wille die u dat te kennen ghegheven heeft,
ende om der conscientie wille. V. 28.

Overweeght eens alle de omstandigheden die
hier upt-ghedrukt worden:

De eerste is / dat Paulus hier uptdrukelijck seght/
dat hy te voren ghesproken heeft van spijzen die
de afgoden gheoffert waeren / hier van / seydte hy /
dat sy soo scrupulens niet en moesten zijn / dat sy
op publycke maeltijden / oft inde vleesch-huysen
moesten vraghen: Is dese / ofte dese spijse gheen
afgoden-offer? Waerom en was het niet van
noode dat te vraghen? om der conscientie wille, seght
Paulus. Wat is dit anders te segghen / als / op dat
ghy wetende dat het afgoden-offer is / ende daer
van etende utwe conscientie niet en besmet / dat
blijckt klaer upt de

Tweede omstandigheyt / daer hy seydte: Indien u
jemandt seyde: Dat is afgoden-offer; en etet niet. Waer-
om?

om te weten / om dat ghy nu weet dat het afgoden-offer is / ende dies-bolghende / dat etende met soodanige wetenschap / uwe consciencie daer door soudt beswaeren / want (ghelijck als Paulus daer by boeght) ghy en mooght niet eten / om der consciencie wille.

Soo verre is 't van daer / dan / dat dese Schryfture soude stryden teghen het onderschept dat wy maecten van sekere spijzen / dat sy gantschelijck is tot ons hoordeel; want

Ten eersten, hier ghebiedt Paulus, dat de Christenen haer souden onthouden van sekere spijzen: wanneer; als sy weten datse den afgoden gheoffert zijn: waerom? om dat sy *Aktor. 15. v. 29.* van het Concilie der Apostelen verboden waren. Hier upt beslypt ick. Ergo 't is de Christenen gheoorloft sekere spijzen niet te eten / ofte te derben / om dat sy verboden zijn.

Ten tweeden, seyd Paulus, dat de consciencie der Christenen wel kan beswaert worden / door het eten van sekere spijzen / die verboden zijn; dat segghen wy oock: Ergo wy komen hier in oer een met Paulus.

Derde op-worpinghe.

I. Timoth. Capite 4.

V. 5. Doch den Gheest seght duydelyck, dat inde laetste tijden sommighe sullen af-vallen van het gheloove, haer beghevende tot verleydende gheesten, ende leeringhen der duyvelen.

V. 2. Door gheveynstheydt der leughen-sprekers, hebbende haere eyghen consciencie als met een brandt-yser toe-gheschroeyt,

V. 3. Verbiedende te houwelijken, ghebiedende van spijzen te onthouden, die Godt gheschapen heeft tot nuttinghe, met danck-segghinghe, voor de gheloovighe, ende die de waerheydt bekent hebben.

Op dese leste woorden stelt den Dordrechtschen
Bijbel

Bijbel dese volghende bemerkinghe *Num. 10.* Ten tijden des nieuwen Testaments is het onderscheydt der spijzen wegh-ghenomen. Ende den boozsejden Bijbel wyft ons aen / het *10. Capittel Actor. v. 15.* daer aen Petro ghesepdt wordt: Het ghene Godt ghereynight, heeft, en sult ghy niet ghemeyn maecken.

Antwoorde.

Voor eerst aengaende dese bemerkinghe / te weten / dat het onderscheydt der spijzen soude wegh-ghenomen zijn in het nieuw Testament / dit strijt teghen *Actor. 15. v. 29.* alwaer de Christenen belast wort vande Apostelen selve / dat sy haer souden onthouden van 't ghene de afgoden ghecoffert was, ende van bloedt, ende van het verstickte. Dese selve ordonnan- tie heeft oock Paulus *Actor. 16. v. 4.* overghegheben om t'onderhouden aen de Ghemeynten daer hy dooz reysden; van ghelijcken oock heeft hy aen die van Corinthien) soo als boven ghesepdt is) belast dat sy niet en souden eten van 't ghene de afgoden ghecoffert was: Ergo 't is valsch / in 't ghemeyn ghesproken / dat het onderscheydt van sekere spijzen in 't nieuw Testament wegh-ghenomen is.

Ten tweeden, wat aengaet de aentwysinghe op *Actor. 10. v. 15.* Daer aen Petro ghesepdt wordt: Het gene Godt gereynight heeft, en sult ghy niet gemeyn maecken, en doet niet ter saecke / dit bewijse ick uyt de eygghen woorden Petri, *v. 14.* daer Petrus sejt / Dat hy noyt ghegeten en heeft dat onreyn was, wat waren dit van booz spijzen? Den Dordrechtchen Bijbel antwoort: *Num. 14* De welcke Godt in 't oude Testament verboden hadde, te weten: Conynen / Haesen / Berc- kens *Levit. 11. 4.* Arenden / Habicken / Zee-arenden / Kraepen / Raeden / Strups-voghels / Op- vaers / Krepghers / Ec. *Deut. 14.* Dit waren oock naemelyck de ghedierten / de welke aen Petro verhoont werden in een groot lynen laecken afdaelende vanden Hemel op d'aerde / ende van dese

se spijßen seght Petrus (soo Partije mede bekent) dat hy noyt gegeten heeft om dat sy onreyn waren/ ghelijck als sy by de Joden oock nactrer daet waren; wat doet dit nu ten propooste / om te bewijßen dat wy gheen onderschepdt en moghen maerken van sekere andere spijßen / de welke wy niet en houden booz onreyn (want wy segghen dat alle spijßen in haer selben reyn / ende goet zijn) maer booz verboden?

Derhalven soo is het seker dat Godt hier aen Petro niet ghesproken en heeft van de spijßen selve / maer van't gene dooz die spijßen beteeckent wiert / te weten de Heydenen / de welke de Joden booz onreyn hielden / ende soo Godt Petrum wilde senden tot den Heydenschen Bevel-hebber Cornelium, om hem te onderwijßen in't Chystelijck geloobe; op dat Petrus sich niet en soude excuseren van te handelen met een heydensch mensch / die hy booz onreyn hielt / soo heeft hy hem dooz het verthoouen van dese spijßen / willen verthoouen dat hy de Heydenen nu niet meer en moest houden booz onreyn / maer oock bequaem vande belosten Godts / die hy aen de Joden ghedaen hadde / om mede deelachtigh te worden van sijne ghenaden. Godt dan heeft hier / onder ghelijckenisse / van gheen onderschepdt te maerken tusschen Heydenen / en Joden / soo veel aengact de belosten Godts; ende Partije neemt dit op / om te bestrijden het onderschepdt dat wy maecken van sekere spijßen. Wie hoorde opt soo-daenigh ghevolgh? Ergo dan / noch de bemerckinghe van den Dordrechtschen Bijbel, noch de aentwijsinghe / en doen hier niet een siet ten propooste.

Laet ons nu komen tot de Schyftuer-plaetse selve / daer Paulus seyt / datter in de laerste tijden sullen komen eenighe verleydende Gheesten / de welke sullen booz-stellen / leeringhen der duybelen / naemelijck als sy sullen gebieden te onthouden van spijßen die Godt gheschapien heeft. Hier upt besluyt onse Partije alsoo : Maer de Roomsche ghebieden
te

te onthouden van spijzen / die Godt gheschaepen heeft ; Ergo sy zijn die verleydende gheesten / de welke boozstellen leeringhen der dupvelen.

Ick antworde wederom niet een hayz tot ons propoost ; want wy moeten sien / wat menschen Paulus hier verstaet dooz dese verleydende geesten. Wie kunnen wy hier beter te rade gaen / als die mannen / de welke narder hebben gheleest aen de tijden der Apostelen ? Hoozt die dan spreken.

Ten eersten, Den ouden Tertullianus over heerthien-hondert jaeren : *Lib. de Ieiunio Cap. 15* Den Apostel / seyt hy / veroorzdeelt van doen af / de Ketters / de welke souden ghebieden eene onthoudinghe booz alijt / ende dat / om te niet te doen / ende te versnaden de wercken des Scheppers / hoedanighe te vinden zijn hy Marcion ende Tarianus.

Ten tweeden, Den H Hieronymus over twelf hondert en sestig jaeren *Lib. 2. advers. Iovin.* Den Apostel / seyt hy / wijst ons hier aen / Marcion ende Tatianus, ende andere Ketters / de welke belasten eene ghestadighe onthoudinghe booz alijt / ende dat / om te niet te doen / ende te versnaden / ende te schroomen de wercken des Scheppers.

Ten derden, den H. Augustinus over twaelf hondert jaeren. *Libro contra Adimant. Manich. Cap. 14.* Den Apostel / seyt hy / seght dat ter inde laetste tijden sommighe sullen wesen / die verbieden sullen te houwelijcken / haer onthoudende van spijzen / die Godt gheschaepen heeft. Hy wijst ons hier eygentlijck op de Manichéen, de welke haer onthouden van soedanighe spijzen / niet om haere begheerlijckhepdt te temmen / ofte op dat sy de swachhepdt van een ander souden boozkomen ; maer om dat sy meynen dat alle bleesch onreyn is / ende loochenen dat Godt den Schepper daer van is.

Doch op dat Partye hier / naer gewoonte / niet

Prædamnans jam hæreticos abstinentiam perpetuam præcepturos, ad destruenda, & despicienda opera Creatoris, quales inveniam apud Marcionem, & Tatianum.

Marcionem designat, & Tatianum, & ceteros hæreticos, qui abstinentiam indicunt perpetuam ad destruenda, & despicienda, & abominanda opera Creatoris.

In novissimis temporibus futuros dicit quosdam prohibentes nubere, abstinentes a cibis, quos Deus creavit. Hos enim (Manichæos) proprie designat, qui non propterea temperant a talibus cibis ut aut concupiscentiam suam refrænent, aut infirmitati alterius parcant; sed quia ipsas carnes immundas putant earum creatorem Deum esse negantes.

niet en segghe / dat de Oudt-baders haer gheen reghel en moeten wesen (al-hoe-wel dit een soozte van vermetentheydt is / de verklaringhen te verwerten van die groote mannen / de welke / als naerder wesende aen de tijden der Apostelen / ende meer verlicht vanden Gheest Godts / in het verstaen van Schysruer / als Partije (soo thoone sek van upt de woorden vanden H. Paulus selve dat dit soo moet verstaen worden / ghelyck die booznoemde Oud-baders dat upt legghen.

Merckt op die woorden Pauli: Spijsen die Godt gheschapien heeft tot nuttinghe; wederom boeghter Paulus dese woorden by / Die Godt gheschapien heeft tot nuttinghe? Was het niet ghenoech te segghen: Daer sullen sommighe komen / die gebleden sullen te onthouden van spijsen? waerom dan boozder gheseyt / die Godt gheschapien heeft tot nuttinghe? Hier hebt ghy in dese woorden precis de wederlegginge van Marcion en Tatianus, ende de Manichéen, ende andere dierghelycke ketters. Want dese leerden / soo blijkt upt de Oudt-baders / die op die selve tijden gheleef hebben.

Ten eersten, dat men sich most onthouden ghesdelyck, ende voor altydt, van sekere spijsen / naemelyck alle vleesch. Hier op seyt Paulus: Ten is niet soo / want de spijsen sijn ghegheben tot nuttinghe, Ergo niet om die te verbieden voor altyt.

Ten tweeden, leerden sy / dat die spijsen vande welke sy haer onthielven / in haer eygen selven quaet waeren / ende onreyn; waerom? Om dat sy meynen dat sy van Godt niet gheschapien en waeren / maer vanden Duybel / ghelyck Augustinus, ghetuyght *Lib. 30. contra Faust. Capite 5.* Hier op seyt Paulus 't is onwacachtigh; want alle de spijsen sijn van Godt gheschapien. Seght my nu eens; wat is hier teghen ons? Waer is hier het minste ghewach van onse onthoudinghe van sekere spijsen? hebben wy opt aen de Christenen gheboden haer te onthouden van alle vleesch, ende dat voor altyt, sonder opt dat te moghen nutten? hebben wy

wy opt gheleert / dat de spijfen / oock als sy verboden worden van ons / in haer selben quaet / ende onreyn zijn : hebben wy opt gheleert / datter eentghe spijfen van Godt niet gheschapen en zijn / maer banden dupbel : Soo niet / ghelijck de heele werelt wel weet / wat doet dan dese Schyftuer-plaetse Pauli teghen ons : De Ondtvaders getuyghen dat het Paulus hier heeft teghen Marcion, Tattianus, de Manichéen, ende andere Ketterg ; den Text selve gheeft dat oock upt / ende soo verre ist van daer / dat wy met dese Ketterg / rakende de onthoudinghe / jets soude ghemeyn hebben / dat wy haer in hare onthoudinghe / veroordeelen als Ketterg. Ergo dese Schyftuer-plaetse Pauli en kan ons in het minste niet hinderen.

Indien my Partije boozder wilt pramen met de woorden Pauli, daer hy seyt / dat dese verlepden de gheesten sullen komen in de laetste tijden, oversulck dat dit niet en kan verstaen worden bande oude Ketterg / nae welcker tijden de werelt noch beerthien-hondert jaren daer naer geduert heeft / maer dat dit moet verstaen worden van onse tijden / de welcke de laetste zijn.

Ich antwoorde / dat de Apostelen de laetste tijden noemen / op de welcke Christus in de werelt ghekomen is / ofte alle de eeuwen de welcke daer zijn van Christus gheboorte af tot het eynde des wereltdg / ick neme tot ghetuyghe :

Eerst den selven H. Paulus *i. Cor. 10. 11.* Daer hy desen tijdt noemt : De eynden der eeuwen.

Ten tweeden, Den H. Petrus, *Actor. 2. V. 17.* Daer hy desen tijdt noemt : De laetste daghen. Dit bevesticht den Dordrechtschen Bijbel, met dese bemerckinghe *Num. 39.* segghende : Soo worden ghenacmt de tijden des Rijkx Christi nae sijne komste.

Ten derden, den selven H. Petrus *Epist. 1. Cap. 1. V. 20.* daer hy seyt / dat Christus gheopenbaert is geweest op de laetste tijden.

Ten vierden, den H. Joannes *Epist. 1. Cap. 1. V. 18.* daer hy seyt ; datter vele Antichyristen waren t'sijnen

nen

nen tijde / waer uyt wy kennen, seyt hy / dat het de laetste ure is.

Wat wilt ghy noch meer / ofte klaerder? Indien de Apostelen (oock volgens de bekenentnisse van Partije) haere tijden ghenaeemt hebben de laetste tijden, hoe veel te meer dan moghen alsoo ghe-noemt worden de tijden / op de welke Marcion, Tatianus, de Manichéén, ende dierghelycke Ketters gheweest zijn / aenghesien dat sy lanck daer nae zijn geweest? Oversulcx en is hier wederom niet teghen ons / maer alles tot ons voordeel. Doch Partije praemt dese Schrifstuer-plaetse noch boozder / als sy ons op werpt dat Paulus de onthoudinghe van sekere spijzen / hout booz hypocrisie / ofte ghebepustheydt.

Ick stemme Partije dat geerne toe / doch in dien sin / in den welcken Paulus hier spreekt / te weten bande onthoudinghe der Marcionisten, Tatianen, en Manichéén, de welke op pretext van heyligheydt / haer booz altyt onthielden van vleesch / om dat sy meynen dat het van der Duppel ghemaect was / ende niet van Godt: diesvolghende meynen hier mede Godt dienst te doen / soo wanneer sy dierghelycke spijzen niet aen en raecten: maer dierghelyck booznemen en heeft noyt de Roomsche Kercke ghehadt in hare onthoudinghe / ergo wederom niet een sier teghen ons.

Vierde Op-worpinghe.

Ad Titum Cap. I. v. 15.

Alle dinghen zijn reyn, aenden reynen,

Dat is / seght den Dordrechtschen Bijbel *Num. 44. 49.* Allerley spijzen, sijn gheoorloft te eten.

Antwoorde.

¶ Is een ander dinghen / te seggen dat de spijzen onreyn zijn / ende wat anders is / te segghen / dat

dat sy onghoorloft zijn. Wy houden staende met den H. Apostel Paulus, dat alle schepsel Godt's npt der natuere goet is / ende alle spijzen in haer selben reyn: maer wy leeren dat alle spijzen niet geoorloft en zijn. want het verbodt / al-hoe-wel het de spijzen niet onreyn en maectt / maecttse nochtans onghoorloft; dat blyckt aen de vrucht de welke Godt aen Adam, en Eva verboden heeft / sy bleef goet / ende reyn / aengaende haere natuere / maer sy was onghoorloft / soo haest als sy van Godt was verboden.

Ten tweeden, wat doet dese hooznoemde Schryftuer-plaetse wederom teghen ons / aenghestien dat den Apostel (soo Partije selve bekent *Num. 44.*) hier handelt van het onderscheydt der spijzen in den ouden Testamente bevolen? Waer hebben wy opt dierghelijcke spijzen / booz alijt / ende op de selve maniere / ende tot den selben eynde verboden / ghehlyck het aen de Joden verboden was?

Vijfde opworinghe,

Colossens. capite 2.

V. 20. Indien ghy dan met Christo, de eerste beghinselfen der werelt zyt af-ghestorven, wat wort ghy, gelijk of ghy in de werelt leefde, met insetringhen belast?

V. 21. Naemlijck, en raectt niet, noch en smaectt niet, noch en roert niet aen.

Antwoorde.

Oyt de woorzen Pauli blyckt soo claer als den middagh / dat de Colossensen soo superstiteus waeren / dat sy sommighe spijzen niet alleen niet en wilden smaecten / maer oock selve niet raecten / noch aen roeren; waer npt men wettelijck besluyt; dat sy haer inbeelden dat dese spijzen onreyn waeren; Niet sulckx en doen wy / ergo niet teghen ons.

Doch wat ist van noode dat ick hier op antwoorde /

woorde / aenghesien dat de bemerckinghen vanden Dordrechtschen Bijbel de saecke uytwysen dooz ons? laet ons die hoozen:

Op dese woorden Pauli: Dat u niemant en veroordeele &c. stelt hy dese bemerckinghe Num. 61. Hier mede besluyt den Apostel den voorgaenden handel, ende eerst teghen de Ceremonien, daer naer teghen de Platonische Philosophic, ende eyndelijck teghen de in-settinghe der menschen.

Dan wat Ceremonien spreekt hier den H. Apostel? te weten / vande Ceremonien der Wet van Godt inghestelt in 't oude Testament / aengaende het onderscheydt van sekere spijssen / ende dranck; soo seyd den selven Dordrechtschen Bijbel Num. 63. ende 64. ende 79. Ergo niet een zier teghen ons; want die ceremonien aengaende de onthoudinghe van spijssen in 't oude Testament verboden / en ghebruycken wy niet.

Doorder / van wat in-settinghen der menschen spreekt hier den Apostel? sonder twijffel / van in-settinghen raeckende het onthouden van sekere spijse / ende dranck / dat blijkt klaer uyt v. 16. ende 21. Maer van hoedanighe onthoudinghe spreekt Paulus? oft gelyck nu by ons ghebruyckt wordt / oft ghelyck by de Joden ghebruyckelijck was? Den Dordrechtschen Bijbel antwoydt Num. 64. Ghelyck de Joden in 't oude Testament in sekeren gevalle bevolen was, oock in dranck onderscheydt te maecten. Item Num. 63. Dat ghy sulck onderscheyt der spijse ofte dranck, niet meer en onderhoudt, als Godt in 't oude Testament hadde inghestelt. Spreekt Paulus van die in-settinghen? Ergo niet teghen ons / want wy en onderhouden die niet.

Maer wat wilt Paulus segghen met dese woorden: Dat u niemant en veroordeele in spijse, ofte in dranck? Den Dordrechtschen Bijbel antwoydt Num. 62. Dat is te segghen: Dat u niemant en veroordeele als onreyn, ende overtreders der Wet, ghelyck de Joden plachten te doen. Is dit den sin van Paulus? Ergo niet een hooz teghen ons; want / noch wy
en

en onderhouden die Joodtsche onthoudinghe /
 noch wy en oordeelense niet als onreyn die raec-
 ken, die aenroeren, die smaecten, als oft sy door het
 enckel raecken, roeren, oft smaecten van sekere spij-
 sen onreyn werden ghelijck als de Joden / die
 meynden / dat sy oock lichamelijck onreyn wer-
 den / door het raecken alleen van sekere spijzen.
 Maer / ghelijck Adam ende Eva hare siele ontrep-
 nigh hebben met het eten van sekere spijse / niet
 om dat sy quaedt was / maer om dat sy verboden
 was ; alsoo segghen wy mede vande ghene die
 verboden spijzen eten.

HET II. CAPITTEL.

Op-worpinghen van *Partije* uyt de Oudt- Vaders.

Eerste Opworpinghe.

Montanus is by de oude Kercke booz eenen ket-
 ter ghehouden / om dat hy de eerste gheweest
 is die werten ghemaect heeft van't vasten / ende
 het onderschept van spijzen in-ghevoert heeft.

Antwoorde.

Voor eerst: 't is onwaerachtigh dat Montanus
 den ketter / den eersten gheweest is die werten
 ghemaect heeft van't vasten: want by Eusebius
lib 5, cap. 17 wiens ghetuyghentisse van Partije wordt
 byghebrach / en staet niet anders in't Griec / als
 dat hy * werten heeft ghestelt aen het vasten; sonder
 eenigh ghewach te maecten dat hy den eersten is
 gheweest. Maer dit woordcken (eersten) isser van
 onse Partije, teghen den Griec'chen text by ghe-
 boeght / namelijck van die van Basel in't jaer 1538.

* ο υνσετας
 υποστηρικτος.

Anderz heeft de *Editte* van Robertus Stephanus, te Parijs in't jaer 1544.

Ten tweeden, 't is onwaerachtigh / dat hy het onderscheyt van spijzen heeft ingheboert: want ten eersten Eusebius en maecht hier van de minste mentie niet: ten tweeden/contrarie blyckt upt de ghetuyghenissen der *Qudt-baderen*/die ick boven booz-ghestelt hebbe *Tract. 2. Cap. 1. § 2.* alwaer oock die *Qudt-baders*/de welke Montanum hebben ghehouden booz ketter / het onderscheydt van sekere spijzen aen-nemen / ende booz goet houden: Hoe kan dit wesen / dat sy Montanum souden stellen onder de ketterz / om dat hy ingheboert hadde het onderscheydt van spijzen / ende dat die selve nochtanz dat onderscheydt souden pzyisen / ende booz goedt houden?

Tweede Opworpinge.

Sozomenus, *libro 1. Cap. 12.* verhaelt dat den *Bischof Spiridion* vleesch heeft boozghestelt / ten tijde van't *biertigh-daeghsche vasten* / aen eenen *Gast* die ober-ghekomen was.

Antwoorde.

Laet ons Sozomenum selbe hoozen spzeken: Hoe heelefdelijck / ende goedertierlijck / sepdit hy / dat *Spiridion* de *Gasten* placht te ontfanghen / sullen wy hier upt verstaen: Als nu het *biertigh-daeghsche vasten* aenstaende was / daer is semandt bande repse / op die daghen / tot hem ghekomen / op de welke hy ghewoon was saemen met de sijne te vasten / ende op eenen sekren ghestelden dagh te eten / naer dat hy eenighe daghen sonder eten oberghebzacht hadde. Soo *Spiridion* dan sagh dat sijnen *Gast* heel bande repse vermoept was: Wel aen / sepdit hy / *Dochter* / wascht eerst de voeten

ten van desen man / ende stelt hem daer naer spij-
sen voor. Maer soo de Maghet gheantwoordt
hadde / datter noch broodt in hups en was / noch
gheroost koozn (want het bereydtel van dese
saecken soude noodeloos geweest hebben ter oorz-
saecke van 't vasten) Spiridion, naer dat hy Godt
aengheroepen hadde / ende vergiffentisse gebeden/
heeft aen de Dochter belast dat sy vercken-bleesch
soude koken / het welck hy in hups hadde / ghes-
souten : 't welck ghekockt wesende / hy doet den
Gast met hem sitten aen taesel / ende heeft begost
van het boozghestelt bleesch te eten: hy berweckte
den Gast om saemen met hem te doen: Het welck
soo hy wepgherde te doen / seggende dat hy Chri-
sten was : Om dese oorzaecke / sepd Spiridion,
soudet min moeren wepgheren ; want de Schrif-
ture sepd dat alles repn is aen den repnen.

Daer hebt ghy het heel verhael van Sozomenus,
soo het leght.

Bemerckt hier ten eersten, dat Sozomenus sepd/
dat het viertigh daeghsche vasten aenstaende was: Ergo
soo en heeft Spiridion het bleesch niet booz-gestelt/
als her nu metter daer het viertigh-daeghsche
vasten was : wanneer dan ? te weten op die da-
ghen / de welcke booz dit vasten gingen / op de
welcke Spiridion met de sijne (ofte uyt besondere
deborre / ofte uyt kracht bande werten / die hy aen
de sijne besonderlijck ghestelt hadde / ghelijcker-
wijs nu ter tijdt noch gheschiedt hy verscheyden
Religieusen) ghewoon was te vasten. Wat doet
dit ter saecke / om te bescreyden de onthoudinghe
van bleesch in ons viertigh-daeghsche vasten:
Doch ghenomen dit waer in 't viertigh-daegh-
sche vasten gheschiedt /

Bemerckt ten tweeden, datter in het gantsch
hups van Spiridion gheene andere spijs en is te
binden gheweest als ghesouten vercken-bleesch:
Ergo dat Spiridion dit boozgestelt heeft / en is niet
gheweest uyt eenighe bynhepdt van dat te eten /
S 2 ofte

ofte te laeten / maer upt nootsaekelijckheydt /
 oversulckig en soude dat niet boozghestelt hebben /
 indien hy in sijn huys andere spijse hadde ghe-
 hadt.

Bemerckt ten derden, dat Spiridion, eer hy het
 bleesch boozstelde / verghiffenisse gevraeght heeft van
 Godt. Waer toe dit gevraeght / indien het onder-
 scheydt van sekere spijzen / in het viertrigh-daegh-
 sche vasten / by Godt gheene verbintnisse en
 maecte?

Bemerckt ten vierden, dat den Gast ghewep-
 gert heeft bleesch te eten / alleen om die oorsae-
 ke dat hy Christen was: Dies-volghende en moet
 Partije haer niet verwonderen / als wy segghen/
 dat sy gheene oprechte Christenen en sijn/de welc-
 ke bleesch eten ten tijde van 't viertrigh-daeghsche
 vasten.

Bemerckt ten vijfden, dat Sozomenus dit verhaelt /
 als wesende wat besondres / dat Spiridion aen sijn-
 nen Gast bleesch boozstelde inden vasten: Ergo
 soo en was het niet ghemeyn/bleesch te eten: Er-
 go het derben van bleesch inden vasten/ volghens
 dit verhael/en is niet nieuws/noch superstitieus/
 aenghesien die oude Christenen dat hebben ghe-
 pleeght / jae soo ghepleeght / dat sy wepgherden
 bleesch te eten / om dat sy Christenen waeren.
 Waer mede oock te ntere ghedaen wordt de booz-
 gaende eerste op-worpinghe van Partije, daer sy seyt/
 dat Montanus den Ketter het onderscheydt van
 spijzen ingheboert heeft.

Maer Partye meynt dat dese mijne boozgaende
 antwoorden wederlept worden met 't ghene Spiri-
 dion op 't leste daer hy boeght/ seggende: De Schrif-
 ture seyt dat alles reyn is, aen den reynen: Ergo Spiri-
 dion gheeft hier klaer te kennen / dat het gheooz-
 loft was bleesch te eten / ende niet teghen de wet-
 ten van 't vasten. Doch in dese woorden en is de
 minste kracht niet, want soo en soude hy te bozen
 gheene vergiffenisse ghebeden hebben van Godt/
 waer

waer 't saken dat hy niet ghebreest en hadde booz
eenighe schuldt: want daer de minste schult niet
en is/ ofte ghebreest woedt/ daer en is gheene ber-
ghiffentisse van noode: vreesde hy van schult/ ergo
soo moester jet ongheozloft wesen teghen de wet-
ten van 't vasten.

Waerom dan / sal jemant segghen / heeft Spiri-
dion aen desen Gast ghesepdt: Om dat ghy Christen
zijt, soudt ghy niet moeten weygheren vleesch t'eten?
want alles is reyn aen den reynen? de omstandigheden
selve wijsen de saecke uyt: want desen Christen
bermoept zijnde vanden wegh / ende wel weten-
de datter gheene andere spijsse in hups was / be-
halben het vercken-bleesch: soo merckte hy wel/
dat Spiridion dooz noodtsaeckelijckheyt ghedwou-
ghen was dat booz te stellen: ende soo de noodt-
saeckelijckheyt gheene wet en heeft / soo gaf hy/
met het wepgheren van bleesch t'eten/ ghenoegh-
saem te kennen / dat hy dit niet en dede / om dat
het verboden was/ maer om dat het bleesch in sp-
selben onreyn was: Spiridion dan willende dese
verkeerde opinte hem afnemen / heeft ghesepdt:
'T en is gheene Christelijcke leeringhe / te seg-
ghen / dat eenighe spijsse in haer selben onreyn is:
want alles is reyn aen den reynen / naemelijck/
die ghestelt zijn in gheval van noodtsaeckelijck-
heyt / ghelijck wy nu teghentwoordelijck zijn/ de
wijle wy gheene andere spijsse en hebben als
bleesch.

Derde Opworpinghe.

Theodoretus *Lib 5. Hæretic. fabul. Cap. 9. de Abstinentiâ.*
sepdt / dat de Kercke niet en ghebiedt aengaen-
de de onthoudinghe van bleesch/ ofte andere seke-
re spijsen; maer dat dit de ghewoonte is der Ket-
teren.

Antwoorde.

De eyghen woorden van Theodoretus, zijn dese naer-bolghende: De Kercke en omhelst de onthoudinghe van wijn ende vleesch, ende andere spijsen niet, op de selve maniere ghelijck de Kettters dat doen: want de Kettters ghebieden van dese spijsen t'onthouden, als grouwelijck wesende. Maer de Kercke en ghebiet van dese niet: want sy en verbiet het ghebruyck niet daer van: Ende daerom andere ghenieten gherustelijck de toe-ghelaten ghenoechten, andere onthouden haer: ende niemant die rechtsinnigh is, veroordeelt dien die eet: want het onthouden, ende niet onthouden is inde vryheydt des ghe-
moets.

Daer naer besluyt hy met dese woorden: Soo overtuighen dan de heylighe Schriften de dwaelinghe vande Encratiten, ofte die ghenoecht worden, Onthoudende.

Het is klaer / ende seker / dat Theodoretus hier spreekt vande Encratiten; soo moeten wy dan ondersoecken wat haere leeringhe eyghentlijck was / verckende het onthouden van sekere spijsen.

Wat gheruyght eerst, hier boven / Theodoretus selve / als hy seyd / dat dese kettters gheboden de onthoudinghe van sekere spijsen / om dat sy meyn-
den dat sekere spijsen onreyn waeren / ofte grouwelijck.

Ten tweeden, den H. Augustinus *Heresi* 25. Sy en eten gheen vleesch / seyd hy / ende hebben eenen grouwel van alle vleesch.

Ten derden, den H. Epiphanius *Heresi* 47. Sy verble-
den al dat leven on-fanghen heeft / daer van een grouwel hebbende / niet upt liefde tot de onthou-
dinghe / ofte van een heerlijck leven / maer upt byese / ende tubeldinghe / op dat sy door het eten van saken die leven / niet en souden verdoemt wor-
den.

Ten

Ten vierden, Anastasius Sinaita *Lib. 11*. Sp onthou-
den haer oock bande vruchten der boomen / als
wesende oorzaecke van sonde / om den boom die
ghenoemt wordt / den boom der onghehoorzae-
hepde

Doeght nu eens dese gherupghenissen by de bo-
ben-ghemelde woorden van Theodoretus, ende ghy
sult klaer sien booz de oogh / datter niet een
enckel woordt en is / dat teghen ons strydt:
Want

Theodoretus seyd / dat de Kercke de onthouds-
ghe van wijn / vleesch / ende andere sekere spijzen
niet en omhelst / ghelijck als de Encratiten deden;
want dese hadden een groutwel van alle dat
bleesch was / soo Augustinus gherupghet: sy hielden
het vleesch ende wijn booz onreyn / soo Theodore-
cus gherupghet: sy hadden een groutwel van al dat
leven ontfanghen hadde / soo Epiphanius gherupghet
oversulckx sy onthielden haer van dierghe-
lijke spijzen booz altydt: sy onthielden haer niet
uyt liefde van marigheyt / maer uyt vreesse van
verdoemenisse / haer inbeeldende / dat de vruchten
der boomen in haer selven quaet gheworden wa-
ren / r'sedert dat Adam, ende Eva ghesondicht had-
den / soo Anastasius gherupghet. Alsoo en doet de
rechtstintghe Kercke niet / seyd *Theodoretus*, want sy
en verbiedt het ghebruyck niet van dese spijzen, als oft
sy onreyn / quaet / ofte groutwelijcke waeren: noch
sy en verbiedt niet sulckx booz altydt; ende daer-
om is het inde vryheyt des ghemoets te onthouden, ofte
niet te onthouden. Merckt dat Theodoretus hier niet
een enckel woordt en heeft van het vasten / maer
dat hy alleenlijck handelt bande onthoudinghe
van sekere spijzen in't ghemeen: ende soo hy de
waere Kercke stelt teghen de Encratiten, segghende
dat de Kercke niet en doet soo als de Encratiten de-
den; soo en seyt hy anders niet / als / dat de Kercke
gheene altydt-duerende onthoudinghe en gebodt
van wijn / van alle vleesch / van al wat leven ont-

fanghen heeft / van vruchten / &c. hebbende daer
van een groutwel als van onreynne / ende quaede
dinghen/ghelijck als de Enkratiten deden. Wat doet
dit altemael teghen ons / aenghesien dat wy het
houden in dit stuck met de oude waere Kercke/
ende niet met de Enkratiten?

Vierde Opworpinge.

Chrysofomus *Homil. 10. in Genesim*: Sepdt opent-
lijck aen syne toe-hoorderg / dat sy / oock op
de Vasten-daghen / soo sy niet vasten en kosten /
souden eten eer sy gaemen tot de Predicatie / er-
go soo stont het een jeder by te eten / of niet te
eten.

Antwoorde.

¶ **T**is waer dat Chrysofomus seyt / dat de ghene
niet en kosten vasten / souden eten / eer sy quae-
men naer de Predicatie / maer van hoedanighe
spreekt hy hier? Hoozt syne eyghen woor-
den: Alder-liefste / seydte hy / indien ghy ter
oorsaecke van de krankheyt uws lichaems/den
heelen dagh niet en kout vasten/niemant die wijs
is en sal u daerom berispen: want wy hebben ee-
nen sachtmoedighen ende barmhertighen Heere/
die niets van ons en verpsecht / 't welck hoven
ouwe krachten zy. Indien hier eenighe tegenwoor-
digh zijn / de welke door de krankheyt van't
lichaem niet en kunnen vasten / en nachter blij-
uen / ick rade haer dat sy door haere krankheyt
souden besozght wesen / ende dat sy alsoo niet al-
leen en worden berooft van dese gheestelijcke lee-
ringhe / maer dat sy ghe-eten hebbende meerdere
necessigheyt by brenghen: want daer zijn in der
waerheyt weghen / door de welke / meer als
door de onthoudinghe/de deuren des betrouwens
tot

tot Godt konnen gheopent worden. Die dan spijse neemt / ende niet en can vasten / dat hy inldere aelmoessen ghebe / dat hy vperigher zy inde gheboden / dat hy meerdere vlijtighedyt hebbe om te hoozen de Goddelijcke vpspraecken / de welke door de kranckhedyt des lichaems niet belet en worden : dat hy sich versoene met sijne vbanden / dat hy berghete de injurien : Die dit sal ghe daen hebben / sal vasten een waerachtigh vasten / 't welck Godt van ons vereyscht : want daerom ghebidt hy dese onthoudinghe / op dat wy remmende de dertelheden des vleeschs dat souden ghehoorsaem maecten / ende bequaem om de gheboden Godts te volghen. Tot noch toe Chrysofostomus.

Ick en can hier niet een woort binden teghen ons / maer alles tot ons boozdeel : want

Ten eersten, seyt Chrysofostomus : Dat de ghene die niet en connen vasten / ter oorsake van hare kranckhedyt / niet ghehouden en zyn te vasten ; dat seggen wy mede.

Ten tweeden, seyt hy / dat de ghene die ter oorsake van hare lichamelijcke kranckhedyt ghercuseert zyn van vasten / souden dat ghebreck vervullen met aelmoessen te gheben / met bidden / met het woort Godts te hoozen / &c. So segghen wy oock.

Ten derden seyd Chrysofostomus , Dat het een oprecht / ende waerachtigh vasten is / het welck met dierghelijcke goede wercken ghemenghelt wordt ; andersints en is het niet oprecht ; dat segghen wy al mede ; naemelijck als onse Predicanten in het veertigh-daeghsche vasten niet alleenlijck en verwecken tot onthoudinghe van sekere spijzen / maer naemelijck tot onthoudinghe van souden / ende het doen van besondere goede wercken.

Ten vierden seyt Chrysofostomus dat de onthoudinghe van Godt gheboden is / ende dat / om te temmen

de dertelheben des vleesch; dat is mede ons eyghen leere.

Daer is altemael dat Chrysoftomus hier seydte / ende dat altemael doet booz ons / ergo te verghes; komt Partye ons met dese plaetse bestrijden.

Vijfde Opworpinge.

Augustinus *Lib. 30. contra Faustum Cap. 5.* seydte / dat de Christenen van synen tijdt bycans allegaer sich onthielden / naemelijck in't vierertigh-daeghsche vasten / niet alleen van vleesch / maer oock van sekere vzychten / min of meer als jemandt wilde / ofte kost.

Merckt / seght Partye dat de Christenen ten tijde van Augustinus niet allegaer heertigh dagen en vasteden / maer soo Augustinus seyt / bycans allegaer. Ergo soo en was het aen allegaer niet gheboden te vasten: Verhalben seyt Augustinus, dat sy haer onthielden van vleesch / ende van vzychten: maer soo een seder begheerde / of koste: Ergo het stont haer by / sulckx te doen / of te laeten.

Antwoorde.

Wat konnen wy meer wenschen tot ons booz deel / als dat de Christenen ten tijde van Augustinus vierertigh daghen hebben ghevast / ende op dien tijdt haer onthouden van vleesch / ende andere spijzen?

Doch dat Augustinus seydte / dat sy niet allegaer en vasteden / dat gheschiet by ons mede? want siecken / en krancken worden by ons ontslaghen van't vasten. Nu / dat Augustinus hier spreeckt van siecken en krancken / blijkt hier uyt / als hy seyt dat sommighe vasteden / dan soo veel als sy kosten, wat is dit anders te segghen / dan soo veel als
de

de swackheyt haerz lichaems toeliet/eben als wy
hier bozen hebben ghehoort uyt den H. Chryso-
stomus.

Maer Augustinus boeghter by / dat sy haer ont-
hielden van spijzen / soo veel als sy begheerden :
dat is waer : Doch Augustinus spreekt hier van
tweederley soorten van spijzen / te weten / van
vleesch , ende van sekere vruchten der aerden : van't
vleesch en seydt hy niet dat de Christenen haer ont-
hielden / soo sy begheerden , maer wel van vruch-
ten , in dier boeghen / dat den eenen meer soorten
van vruchten dersde / als den anderen : Dit ghe-
schiedt mede by ons : want daer en is gheen se-
ker ghebodt van. Ergo hier en is wederom niet
teghen ons / maer alleg ter contrarien tot ons
voordeel.

Sesde Opworinghe.

Kernitius 4. *Parte Exam.* pag. 460. soude gheerne
aen de eenboudighe wijs maecten / dat de Room-
sche Kercke in het onthouden van sulcke spijzen
over-een-komt met de oude Ketterz / namelijk
Tatianen, Manichéen, Priscillianisten, &c. De welke
haer oock van sekere spijzen onthielden.

Antwoorde.

Wat de Tatianen, ofte de Encratiten aengaet (de
welcke Discipelen waren van Tacianus:) Wy moe-
ten hier van hoozen spreken den H. Epiphanius *Here-
si de Encratitis* : Sy verbieden / seyt hy / al dat leven
ontfanghen heeft / om dat sy daer van een grou-
wel hebben / niet uyt liefde van onthoudinghe /
ofte van een heerlijk leven / maer om de vreesse /
ende verbeeldinghe die sy hebben van niet herooz-
deelt te worden door het eten van't ghene dat le-
ven heeft.

Heel

Heel contrarste doen wy; want wy onthouden ons van sekere spijzen / niet om dat wy daer van een groutwel hebben / ofte upt breefe / ende inbeeldinghe dat die spijzen onreyn zijn / ende diegvolghende ons upt haer selven kunnen besmetten / maer upt liefde van onthoudinghe / ende van een eerlijck leven.

Wat nu de Manichéen raeckt / ende haere discipelen / hier van spreekt den H. Augustinus aldus *Lib. de Hares. Cap. 46.* Sy en eten gheen vleesch / als of van de doode / ofte gheslachte Schepselen de Goddelijcke substantie gheblucht ware / ende niet anders ober ghebleven en waere / hel welcke niet weerdigh en sy in den buck der uptberkozene ghesupbert te worden: Sy eten oock geen eperen / ghelijck als of die oock sterben / als sy ghebroken worden / segghende datmen gheene doode lichamen en moet eten. Sy en drincken gheenen wijn / segghende dat het de galle is vanden Prince der dupsternissen.

Wengaende de Priscillianisten, soo spreekt hier van den H. Augustinus *Suprà Cap. 70.* Dese ketterij / seyde hy / vlucht het vleesch / als wesende onsupbere spijse.

Niet van al dit en doet noch en leert de Roomsche Kercke / soo heeft van Kemnitius groot ongelijck van ons te stellen in't ghetal van dese boozseyde ketterij.

B E S L U Y T.

Ick en kan dit Tractaet niet beter / noch bequamer besluypen / als met de eyghen woorden vanden hoogh-gheleerden Hugo Grotius *In Appendice ad Antichrist. Pag. 84.* Ende luyt aldus:

Het vasten op ghewoonelycke tijden, is oock ten tijde van *Iranus* onder de Christenen in't ghebruyck gheweest: *Hieronimus* oordeelt het noch ouder te wesen. Heel Oosten hout die nu strengher als die van't Westen, die van de

de Roomsche Kercke niet afgheweken en zijn. Den Paus, ende de Bisschoppen die in eene ghemeynschap met hem zijn, en verwerpen die swaere vastens van heele daeghen niet; maer om dat de ghesontheydt, ofte oeffeninghen, ofte maniere van vele, het selve niet en verdragen; soo is inde plaetse van't vasten eene onthoudinghe inghestelt van vleeschachtighe, ende al te voedtsamen kost: Soo dat oock van dese ghematighden reghel, ofte wet ontslaghen worden den ghenen, welcker ghesondtheyt, 't selve niet toe en laet. Den tijt inde welcke dese onthoudinghe geschiedt, is de lente, als wanneer het bloedt aldermeest tot de onkuyscheydt ontsteken wort. Wat is hier tyrannigh? Wat strijdt hier teghen den Apostel? Wat is hier niet prijsbaer? Wat eene groote duyvelrije ist, dese soo voor-sichtighe ende maetighe instellinghe, als duyvelsche te verdoemen?

Tot meerdere eere Godts.

F I N I S.

Facul-